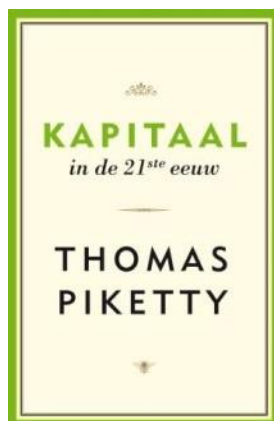

Piketty

besproken: Thomas Piketty; Kapitaal, in de eenentwintigste eeuw (2013)

Het tv-programma 'Het filosofisch kwintet' was een van de interessantste bijdragen als reactie op de ontvangst van het boek van Piketty¹, een pretentieus onderzoek naar ongelijkheid in de wereld². Waar andere samenvattende of recenserende bijdragen het werk van Piketty meestal degelijk uitlegden, bevatte dit tv-programma met vier deelnemende forumleden daarbovenop achtergrondinformatie voor verdiepend inzicht.

Het werk van Piketty brengt cijfermatig aan het licht dat inkomens uit kapitaal (renten) de laatste decennia meer stijgen dan de inkomens uit arbeid: 4,5% kapitaalrendement versus 1,5% inkomensstijging in de Nederlandse verhoudingen. De belastingheffingen op kapitaalinkomens zijn bovendien zeer laag, die op arbeidsinkomens hoog. De al bestaande ongelijkheid tussen burgers, zoals in het geval van erfgenamen lang niet altijd het gevolg van maatschappelijke verdiensten, wordt daardoor groter. Er zijn maar weinig zeer rijken, maar zij bezitten zeer veel van het nationale vermogen: 10% van de bevolking bezit 60% van het nationale vermogen in de Nederlandse verhoudingen. Hun (vaak ingekochte) macht en invloed neemt hierdoor eveneens onevenredig toe. Dit betekent een inbreuk op de werking van een gezonde samenleving en democratie; van grote verschillen kan een demotiverende of ondermijnende werking uitgaan voor wat betreft sociale samenhang. Ondernemers spinnen net als andere gespecialiseerde talenten garen bij het ten dienste gestelde maatschappelijke klimaat: het ondernemersklimaat dan wel het consumptieklimaat. Persoonlijke verdiensten zou men naar redelijkheid moeten beoordelen in het licht van deze bovengestelde maatschappelijke bestaansvoorwaarden³. De energie van ondernemers en beleggers kan in het ene geval een stimulerende invloed hebben, in het andere geval echter in strijd zijn met het maatschappelijk nut. In de regel zijn winstverwachtingen initiërend in plaats van motieven van maatschappelijke zingeving (het aanbieden van zinnige, duurzame, vreedzame en gezonde producten en diensten).

Gespreksleider Clairy Polak kondigde aan het begin aan dat men voor een goede samenvatting van dit boek beter elders terecht kon⁴; deze forumdiscussie zou meer over de vragen gaan die Piketty's onderzoek oproept. Mij viel op dat dwarsverbanden met

ecologische mogelijkheden desondanks onderbelicht bleven. Ook in dit programma bespeurde ik de ondertoon van een alsmaar te verwachten doorgaande economische groei^{5]}. Het forum komt, met Piketty, op het spoor van de voornaamste remedies: verbeterde regulering, mondiale afspraken en meer belasting op vermogens. Aan het slot gaf vooral samenvatter Verbrugge er blijk van vertrouwen in een welslagende toekomst te hebben. Mensen, maatschappijen met hun instituties, de ondernemers, zij zouden zich wereldwijd en in ieders belang aan gaan passen aan een nieuwe toestand van meer rechtvaardigheid en materiële gelijkheid. Piketty betwijfelt daarentegen de haalbaarheid van de eigen aanbevelingen als deze binnen de huidige constellaties zouden moeten worden uitgevoerd. De veranderingen zijn immers gigantisch. De onderzoeker kon in zijn studie niet om de politiek heen - en daarmee de status van waarde vrije wetenschapsbeoefening relativeren - zoals zijn 'verre voorvader' Marx dat evenmin kon.

De inhoud van dit boek kwam bij velen, vooral in Amerika, aan als een slag bij heldere hemel. Voor de dagelijkse maatschappij-watcher zijn de cijfermatige verfijningen van de feiten interessant, maar minder verrassend.

De huidige maatschappelijke orde is door mensen zelf tot stand gebracht door hun houding en onderlinge machtsverhoudingen. Persoonlijk bezit kwam in de plaats van collectief gebruik, gebruikswaarde in natura ontwikkelde zich in geldelijke ruilwaarde met winst^{6]}, de natuur werd meer en meer naar mensenhand gezet (ecologie). Wat eenmaal tot stand is gebracht zou ook weer kunnen worden aangepast, al zal dat met inspanningen gepaard gaan. De maatschappij is immers geen onwrikbare van bovenaf opgelegde schepping^{7]}. Het denken over een bestel dat alle wereldburgers recht doet - de domeinen van zowel de maatschappelijke moraal als het utopisme - wordt door het werk van Piketty geprikkeld maar blijft buiten de aspecten van geldelijk inkomen en vermogen onbehandeld^{8]}.

Een sprekend voorbeeld van verwevenheid van de kapitalistische met de ecologische werkelijkheid deed zich voor in de week van de uitzending. Toen werd bekend dat de olieprijs aan het dalen waren. Blijkbaar is het systeem - van onbekommerde vraag en aanbod in vrije concurrentie - tot dergelijke absurditeiten in staat, terwijl ondertussen olie en andere fossiele brandstoffen^{9]} het moment van uitputting sneller naderen...

hsn / publ.sept.2014

^{1]} Het filosofisch kwintet; tv-forum van omroep Human, uitgezonden 02.11.2014.

Forumleden: Ad Verbrugge, filosoof; Ingrid Robeyns, filosoof en econoom; Bas van Bavel, historicus; Robin Fransman, politicoloog

^{2]} Voor zover gegevens beschikbaar waren, beslaat het onderzoek zoveel mogelijk landen over de laatste 300 jaren. Het (pretentieuze) doel was daarmee wetmatigheden op het spoor te komen, met geldigheid voor de toekomst.

^{3]} Hiertoe te rekenen: rechtszekerheid, onderwijs, beschikbaar arbeidspotentieel, gezondheidszorg, infra-structuren voor energievoorziening en transport, subsidies enz.

^{4]} Een korte samenvatting van het boek, gebaseerd op interviews en recensies, en voorzien van wat meer uitgewerkte kanttekeningen is op aanvraag beschikbaar, zie contact.

^{5]} Sceptis op dit punt leest men in enkele teksten op deze website: 'De aarde gewogen' en 'De steengroeve'

^{6]} Winst maken werd m.n. in de begintijd van het handelskapitalisme veroordeeld als woeker (Le Goff, 1986). Een winstmakende handelaar was zondig, verrijkte zich ten koste van zijn broeders, moest dit met aalmoezen afkopen (Duby, 1975)

^{7]} Zoals het proces van verzelfstandiging van de economie uit meer holistische samenlevingsvormen; o.a. behandeld in: H. Achterhuis; 'De utopie van de vrije markt' (2010)

^{8]} 'De ongekende kant van de economie' wordt o.a. behandeld in het gelijknamige boek van L. Bruni (2015), door T. Sedláček in de 32ste Van der Leeuwlezing (2014) e.v.a.

^{9]} Evenals andere waardevolle grondstoffen.